Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
Y. BOT
fremsat den 4. september 2014[1]

Sag C-336/13 P

Europa-Kommissionen
mod

IPK International – World Tourism Marketing Consultants GmbH

»Appel — Kommissionens afgørelse om tilbagebetaling af en finansiel støtte — Rettens annullering af afgørelsen — opfyldelse af dommen — beregning af renter af det beløb, der skal tilbagebetales«

I – **Indledning**

1. Med beslutning af 4. august 1992 tildelte Europa-Kommissionen IPK International – World Tourism Marketing Consultants GmbH[2] en finansiel støtte på 530 000 ECU til et projekt vedrørende oprettelse af en database. Den første del af den finansielle støtte, et beløb på 318 000 ECU, blev udbetalt i januar 1993.

2. Da Kommissionen var af den opfattelse, at den finansielle støtte var blevet tildelt på en uretmæssig måde, annullerede denne institution med beslutning af 13. maj 2005[3] beslutningen om tildeling af støtte, og den vedtog den 4. december 2006 en beslutning om tilbagebetaling, hvorefter IPK den 15. maj 2007 tilbagebetalte et beløb på 318 000 EUR med tillæg af morarenter.

3. IPK anlagde sag til prøvelse af beslutningen af 13. maj 2005, og Den Europæiske Unions Ret annullerede med dommen i sagen IPK International mod Kommissionen (T-297/05, EU:T:2011:185), afsagt den 15. april 2011[4], denne beslutning på grund af manglende overholdelse af forældelsesfristen for retsforfølgning af den omtvistede uregelmæssighed.

4. Til opfyldelse af denne dom vedtog og meddelte Kommissionen med skrivelse af 14. oktober 2011 IPK en afgørelse[5] om betaling af et samlet beløb på 720 579,90 EUR, heraf 530 000 EUR for den finansielle støtte og 31 961,63 EUR for de morarenter, som IPK havde betalt, samt 158 618,27, svarende til »udligningsrenter«, hvis sats af Kommissionen var fastsat til en sats svarende til den, som Den Europæiske Centralbank[6] og Det Europæiske Monetære Institut (EMI), forløberen for ECB, anvender for de vigtigste refinansieringstransaktioner.

1 — Originalsprog: fransk.
2 — Herefter »IPK«.
3 — Herefter »beslutningen af 13. maj 2005«.
4 — Herefter »dommen af 15. april 2011«.
5 — Herefter »den omtvistede afgørelse«.
6 — Herefter »ECB«.

5. IPK anlagde med stævning indleveret den 22. december 2011 et annullationssøgsmål mod den omtvistede afgørelse, og Retten annullerede med dom IPK International mod Kommissionen (T-671/11, EU:T:2013:163) [7] denne afgørelse, for så vidt som de renter, der skal betales til IPK, heri er begrænset til 158 618,27 EUR.

6. Kommissionen har nu appelleret denne dom til Domstolen. I denne appel rejses i det væsentlige spørgsmålet om arten af og satsen for de renter, der skal betales af de beløb, som Kommissionen skal betale eller tilbagebetale til IPK efter annulleringen af beslutningen af 13. maj 2005, og om, for hvilken periode disse renter skal betales.

7. Jeg vil i dette forslag til afgørelse foreslå Domstolen at tage appellen delvist til følge.

8. Jeg mener således, at Retten ved at fastslå, at morarenterne skulle beregnes på grundlag af hovedkravet med de udligningsrenter, der er påløbet forud, begik en retlig fejl, henset til, at de renter, der er påløbet forud, har karakter af morarenter og ikke udligningsrenter, hvilket begrunder en delvis ophævelse af den appellerede dom.

9. Jeg vil foreslå, at Domstolen selv træffer endelig afgørelse om dette spørgsmål ved at fastslå, at morarenterne udelukkende skal beregnes på grundlag af hovedkravet.

II – **Den appellerede dom**

10. IPK gjorde til støtte for sit søgsmål ved Retten kun et enkelt anbringende i to led gældende om tilsidesættelse af artikel 266 TEUF, idet virksomheden anførte, at Kommissionen havde begået retlige fejl dels ved fastsættelsen af satsen for udligningsrenterne, der burde have været forhøjet med to point i forhold til ECB's rentesats for de vigtigste refinansieringstransaktioner, dels ved at undlade at beregne morarenter, selv om disse burde være påløbet fra afsigelsen af dommen af 15. april 2011 og burde være beregnet på grundlag af kravets samlede beløb, forhøjet med udligningsrenterne.

11. Retten gav med den appellerede dom IPK medhold, idet den tog de to led i det anbringende, som IPK havde gjort gældende, til følge.

12. Retten bemærkede i denne forbindelse i den appellerede doms præmis 34, at det ikke fulgte af dommen af 15. april 2011, at der påhvilede Kommissionen nogen forpligtelse til at tilbagebetale den pågældende finansielle støtte til IPK, da Retten i denne dom havde stadfæstet de konstateringer om de faktiske omstændigheder, der var blevet foretaget i beslutningen af 13. maj 2005 vedrørende de uregelmæssigheder, som IPK havde begået, der i princippet kunne begrunde en ophævelse af denne finansielle støtte, og havde begrænset sig til at annullere denne beslutning på grund af Kommissionens manglende overholdelse af den gældende forældelsesfrist. Retten udledte af disse konstateringer, at den omtvistede afgørelse udgjorde »det eneste retsgrundlag for det pågældende hovedkrav«.

13. Med hensyn til udligningsrenterne bemærkede Retten i den appellerede doms præmis 36 dernæst, at det i fast retspraksis [8] er anerkendt, at disse renter, uanset deres præcise benævnelse, altid skal beregnes på grundlag af ECB's rentesats for de vigtigste refinansieringstransaktioner med en forhøjelse på to point. Retten tilføjede, at denne faste forhøjelse fandt anvendelse i ethvert tilfælde, uden at det

7 — Herefter »den appellerede dom«.

8 — Retten nævnte præmis 64 i dom Corus UK mod Kommissionen (T-171/99, EU:T:2001:249), præmis 130-132 i dom AFCon Management Consultants m.fl. mod Kommissionen (T-160/03, EU:T:2005:107) samt præmis 29 og 77-80 i dom Idromacchine m.fl. mod Kommissionen (T-88/09, EU:T:2011:641).

konkret skulle afgøres, om denne forhøjelse var berettiget eller ej i forhold til pengeforringelsen i den pågældende periode i den medlemsstat, hvori kreditor var etableret, hvorefter den i præmis 38 tilføjede, at forhøjelsen var opstået ud fra et ønske om at undgå en ugrundet berigelse under alle de mulige omstændigheder.

14. I den appellerede doms præmis 39 udledte Retten heraf, at Kommissionen havde begået en fejl ved at undlade at forhøje udligningsrentesatserne.

15. Hvad endelig angår morarenterne bemærkede Retten i den appellerede doms præmis 41, at »det følger af fast retspraksis, at Kommissionen har en ubetinget forpligtelse til at betale morarenter, navnlig i tilfælde, hvor den pådrager Unionen et ansvar uden for kontraktforhold, for den periode, der følger afsigelsen af den dom, der konstaterer ansvaret [...], samt i tilfælde af tilbagesøgning af uberettiget udbetalte beløb som følge af en annullationsdom [...]«. Efter at have fastslået, at ingen af de argumenter, som Kommissionen havde fremført, kunne fritage den fra denne »principielle forpligtelse« i den foreliggende sag, og efter tværtimod at have konstateret, at Kommissionen under retsmødet havde erkendt at skylde morarenter, som var skyldige efter afsigelsen af dommen af 15. april 2011, hvilket blev tilført retsbogen, konkluderede Retten heraf, at der som anerkendt i den omtvistede afgørelse skulle tilføjes morarenter til det skyldige hovedbeløb, som ud fra en fælles forståelse mellem parterne på dette punkt skulle påløbe fra den 15. april 2011, »og det uanset den omstændighed, at den nævnte afgørelse udgør det eneste retsgrundlag for det pågældende hovedkrav«.

16. Retten fastslog i den appellerede doms præmis 42, at morarenterne skulle beregnes på grundlag af hovedkravet forhøjet med de udligningsrenter, der var påløbet forinden, idet den anførte, at »[s]elv om Rettens praksis i princippet ikke tillader kapitalisering, hverken af udligningsrenter, der påløber forud, eller af morarenter, der påløber efter afsigelsen af en dom, der anerkender kravet, har Retten ikke desto mindre fastsat morarenter, der påløber indtil den fulde betaling på grundlag af hovedkravet, forhøjet med udligningsrenter påløbet forud«. Retten tilføjede, at »[d]enne tilgang sondrer således mellem udligningsrenter af forudgående karakter og morarenter af efterfølgende karakter. Sidstnævnte skal tage hensyn til det akkumulerede samlede økonomiske tab, inklusiv den monetære erosion«.

III – **Appellen**

17. Kommissionen har nedlagt påstand om ophævelse af den appellerede dom og om, at IPK tilpligtes at betale omkostninger, som Kommissionen er blevet påført.

18. IPK har nedlagt påstand om, at appellen forkastes, og at Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

A – *Parternes anbringender og argumenter*

19. Kommissionen har med sit første anbringende foreholdt Retten, at den har set bort fra Domstolens retspraksis, hvorefter udligningsrenter skal kompensere for inflationen.

20. Ifølge Kommissionen fremgår det af dom Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (C-104/89 og C-37/90, EU:C:2000:38, præmis 214) samt af Rettens retspraksis, navnlig i dom Agraz m.fl. mod Kommissionen (T-285/03, EU:T:2008:526, præmis 50), at udligningsrenterne skal erstatte tab, som skyldes pengeforringelsen, efter at tabet er indtrådt, og således skal svare til den reelle inflationsrate i den pågældende periode i den medlemsstat, hvor den pågældende virksomhed er etableret.

21. IPK har hertil repliceret, at Retten udtrykkeligt henviste til pengeforringelsen, da den fastslog, at IPK skulle kompenseres med udligningsrenter, at der kun tages hensyn til den af Eurostat fastslåede årlige inflationsrate i den pågældende periode for den medlemsstat, i hvilken kreditoren er etableret, for at fastslå, om der overhovedet foreligger en pengeforringelse, og at denne pengeforringelse ikke er den eneste parameter, der indgår i beregningen af udligningsrenter.

22. Kommissionen har med sit andet anbringende gjort gældende, at Retten i strid med Domstolens retspraksis har undladt at sondre mellem udligningsrenter og morarenter. Mens udligningsrenter udelukkende har til formål at kompensere for kreditorens værditab som følge af inflationen, har morarenter også til formål at tilskynde debitor til at afvikle sin gæld hurtigst muligt, således at de generelt er højere end udligningsrenter. Retten undlod ved at fastsætte samme faste sats for disse to rentetyper i den appellerede dom at tage hensyn til denne sondring.

23. IPK har hertil svaret, at dette anbringende i strid med det tredje anbringende ser bort fra den materielle forskel ved beregningen af de to rentetyper, idet morarenter ikke udelukkende beregnes på grundlag af hovedkravet, men ligeledes på grundlag af dette beløb forhøjet med de forfaldne udligningsrenter.

24. Kommissionen har med sit tredje anbringende anført, at Retten har begået en retlig fejl ved at kapitalisere udligningsrenterne og beregne morarenterne fra den 15. april 2011.

25. Kommissionen, der har fokuseret på morarenterne, har i denne forbindelse gjort gældende, at Retten ikke med tilbagevirkende kraft kunne pålægge den at betale renter fra afsigelsen af dommen af 15. april 2011, hvormed den ikke blev idømt betaling af sådanne renter. Den har endvidere anfægtet Rettens manglende konsekvens, idet den fastsatte morarenter fra den 15. april 2011 og samtidigt fastslog, at forpligtelsen til tilbagebetaling udelukkende fulgte af den omtvistede afgørelse.

26. Det er IPK's opfattelse, at dommen af 15. april 2011 udelukkende vedrørte en undersøgelse af lovligheden af beslutningen af 13. maj 2005, og at den omstændighed, at Retten ikke undersøgte de retlige konsekvenser af dens dom, ikke fritager Kommissionen fra dens forpligtelse til at betale såvel morarenter som udligningsrenter. Hvad angår nærmere bestemt morarenterne har IPK gjort gældende, at Kommissionen i den omtvistede afgørelse medgav, at denne forpligtelse følger af artikel 266 TEUF, og endvidere under retsmødet for Retten erkendte, at den var forpligtet til at betale disse renter fra den 15. april 2011. Ifølge IPK skal disse renter beregnes på grundlag af hovedkravet forhøjet med udligningsrenterne.

27. Kommissionen har med sit fjerde anbringende kritiseret Retten for i den appellerede doms præmis 34 og 44 at have begået en retlig fejl, idet den fortolkede den omtvistede afgørelse og dommen i sag T-297/05 urigtigt og gengav de faktiske omstændigheder urigtigt.

28. I disse præmisser fastslog Retten navnlig, at den omtvistede afgørelse udgjorde det eneste retsgrundlag for det pågældende hovedkrav, og at det dermed var ufornødent at tage stilling til, om Kommissionen havde tilsidesat artikel 266 TEUF ved ikke at drage alle de konsekvenser, der fulgte af opfyldelsen af dommen af 15. april 2011.

29. Ifølge Kommissionen er denne begrundelse imidlertid behæftet med en retlig fejl, da den oprindelige beslutning om tildeling af støtte blev »genoplivet« efter annullationen af den omtvistede afgørelse. Den er desuden i strid med såvel den omtvistede afgørelse, der udtrykkeligt er baseret på artikel 266 TEUF, som med dommen af 15. april 2011, hvormed den omtvistede afgørelse blev annulleret på grund af overskridelse af forældelsesfristen, uden at den oprindelige beslutning om tildeling blev erklæret for ikke eksisterende.

30. Idet IPK har medgivet, at Retten med urette ikke baserede sig på artikel 266 TEUF, er virksomheden dog af den opfattelse, at denne retlige fejl er uden betydning for beregningen af renterne, da det, selv om denne artikel udgør retsgrundlaget for den omtvistede afgørelse, ikke følger heraf, at Retten skulle have taget hensyn til kreditorens culpøse adfærd ved beregningen af renterne.

31. Kommissionen har med sit femte anbringende gjort gældende, at dommens begrundelse for udligningsrentesatsen og for det tidspunkt, hvorfra morarenterne beregnes, er utilstrækkelig og selvmodsigende. Den er utilstrækkelig, fordi Retten ikke behandlede Kommissionens argumenter. Den er selvmodsigende, fordi Retten fastslog, at den omtvistede afgørelse var det eneste retsgrundlag for betalingen, dels at renterne skulle betales fra tidspunktet for afsigelsen af dommen af 15. april 2011.

32. IPK er derimod af den opfattelse, at begrundelsen i den appellerede dom er klar og præcis, at den ikke indeholder nogen selvmodsigelse, og at Retten behandlede Kommissionens argumenter.

33. Kommissionen har med sit sjette anbringende gjort gældende, at Retten tilsidesatte princippperne om ugrundet berigelse, for så vidt som anvendelsen af refinansieringssatsen forhøjet med to point ligger over kreditorens reelle tab som følge af pengeforringelsen og Kommissionens faktiske berigelse, idet Unionen i øjeblikket kun anvender en rentesats på 0,25% på midlertidigt udbetalte beløb. Kommissionen har tilføjet, at Retten skiftede perspektiv og undersøgte, om debitor havde opnået en berigelse, i stedet for at undersøge, om kreditoren havde lidt et værditab. Ifølge Kommissionen indebærer den løsning, der er valgt i den appellerede dom, at en kreditor, der er i ond tro, indrømmes en økonomisk fordel.

34. IPK er af den opfattelse, at den rentesats, som Unionen i øjeblikket anvender i forbindelse med bøder, der opkræves midlertidigt, er uden betydning, og at Kommissionen, hvis denne sats var afgørende, burde have oplyst, hvilke renter den i gennemsnit havde opnået i den pågældende periode.

B – *Bedømmelse*

35. Rentespørgsmålet forekommer ved første øjekast at være et teknisk og relativt sekundært problem, der unddrager sig en helhedsanalyse eller ethvert forsøg på konceptualisering. Det har dog stor praktisk betydning, for så vidt som rentebeløb langt fra er symbolske og nogle gange kan svare til eller endog overstige hovedkravet [9]. Der kan stå meget på spil.

36. Den omstændighed, at EU-retten indtil for nylig ikke indeholdt nogen bestemmelser om renter, har foranlediget Domstolen til lidt efter lidt at finde frem til løsninger, der bygger på retspraksis, og som, selv om de forekommer veletablerede med hensyn til anerkendelse af princippet om ret til renter, ikke desto mindre fortsat indebærer en vis usikkerhed med hensyn til grundlaget for denne ret og gennemførelsen af den.

37. Behandlingen af den foreliggende appel giver således Domstolen lejlighed til at præcisere sin retspraksis på dette punkt i den særlige sammenhæng med gennemførelse af foranstaltninger i tilknytning til opfyldelse af en annullationsdom.

38. Retten tog i den appellerede dom udgangspunkt i løsninger, der er udledt af retspraksis, til bestemmelse af skyldige renter som følge af opfyldelse af en dom om annullation eller nedsættelse af en bøde, der er pålagt en virksomhed, som har tilsidesat Unionens konkurrenceregler.

9 — Jf. med henblik på en helhedsanalyse A. Van Casteren »Article 215(2) EC and the question of interest«, *The action for damages in Community law*, Kluwer Law International, T. Heukels, og A. McDonnell, La Haye, 1997, s. 199-216. Jf. ligeledes vedrørende gældende regler i international privatret og en sammenligning af de nationale retssystemer C. Kleiner »Les intérêts de somme d'argent en droit international privé, Ou l'imbroglio entre la procédure et le fond«, *Revue critique de droit international privé* Dalloz, Paris, bind 98, nr. 4, 2009, s. 639-683.

39. Retten henviste dog ligeledes til domme, der er afsagt på området for erstatningssøgsmål anlagt inden for de generelle rammer for Unionens ansvar uden for kontraktforhold eller inden for den specifikke ramme for tvister inden for EU-personaleretsområdet. De fleste af de domme, som EU's retsinstanser har afsagt vedrørende beregning af renter, er således afsagt på netop dette område.

40. Den appellerede dom vidner ved uden sondring at henvise til domme afsagt på disse to forskellige områder således om en helhedstilgang, og det bør undersøges, om en sådan tilgang er velbegrundet, ved at se på, om der findes uovervindelige forskelle, som forhindrer en helhedsordning.

41. Jeg vil således starte med at undersøge domme, der er afsagt på området for erstatningssøgsmål, som er hovedparten af dommene, inden jeg går over til at undersøge afgørelser, der vedrører skyldige renter ved opfyldelse af en dom om annullation eller nedsættelse af en bøde, hvorefter jeg på grundlag af alle disse domme vil forsøge at udlede en syntese, på grundlag af hvilken jeg vil undersøge appellens forskellige anbringender.

1. Skyldige renter af erstatningskrav

42. Det fremgår af analysen af de domme, der er afsagt på området for erstatningssøgsmål, at retspraksis klart har valgt princippet om sondring mellem udligningsrenter og morarenter, og de vigtigste konsekvenser heraf, men der findes fortsat usikkerheder, der er udtryk for en vis tøven, som kan skabe tvivl om, hvorvidt denne sondring er reel, og om, hvorvidt der findes et virkeligt sammenhængende system.

43. Lad os se på denne udvikling ved først at undersøge selve princippet om sondring, inden vi går over til at se på, hvordan udligningsrenter og dernæst morarenter er blevet behandlet i retspraksis.

44. I en af de første sager, hvori der blev sondret mellem udligningsrenter og morarenter, stillede man spørgsmålet om, i hvilket omfang en tjenestemand kunne opnå renter af ydelser og godtgørelser, som han kunne gøre fordring på, efter ophævelse af den beslutning, hvormed han blev nægtet sin afsked. I den benægtende besvarelse i dom Campolongo mod Den Høje Myndighed (27/59 og 39/59, EU:C:1960:35) sondredes der mellem morarenter, som blev defineret som de renter, der »i princippet udgør den lovbestemte evaluering og fastsættelse af den lidte skade som følge af en forsinket overholdelse af en forpligtelse, en forsinkelse, der skal konstateres via en forudgående fremsættelse af et påkrav«[10], og udligningsrenter, der »opstår som skadeserstatning for manglende udførelse af en forpligtelse uden forudgående påkrav«, og hvis »tildeling forudsætter, at der er sket en skade«[11]. Ifølge denne dom skal kravet om renter forkastes, men af forskellige årsager afhængigt af, om der er tale om morarenter eller udligningsrenter. I det første tilfælde blev kravet forkastet, da der »ikke [fandtes] nogen lovbestemt fastsættelse« af morarenter i fællesskabsretten[12], mens det i det andet tilfælde var det manglende bevis eller endog en manglende påstand om skade, der førte til, at kravet om udligningsrenter blev forkastet.

45. Domstolen bekræftede i dom Kommissionen mod Brazzelli Lualdi m.fl. (C-136/92 P, EU:C:1994:211), afsagt i en sag vedrørende betaling af erstatning for de tab, som tjenestemænd eller ansatte i Unionen havde lidt ved opgørelsen af efterbetalingen af deres vederlag, princippet om denne sondring efter at have afsagt adskillige domme, i hvilke den drog de proceduremæssige konsekvenser af sondringen, navnlig med hensyn til princippet om afvisning af nye krav[13]. Domstolen bemærkede i

10 — Jf. Sml. s. 826.

11 — Jf. Sml. s. 827.

12 — Ibidem.

13 — Domme Roumengous Carpentier mod Kommissionen (158/79, EU:C:1985:2, præmis 8-14), Amesz m.fl. mod Kommissionen (532/79, EU:C:1985:3, præmis 11-17), Battaglia mod Kommissionen (737/79, EU:C:1985:4, præmis 6-13), Amman m.fl. mod Rådet (174/83, EU:C:1985:288, præmis 13), Culmsee m.fl. mod ØSU (175/83, EU:C:1985:289, præmis 13) og Allo m.fl. mod Kommissionen (176/83, EU:C:1985:290, præmis 19).

denne henseende, at den selv havde haft anledning til at sondre mellem disse to kategorier af renter og til især at fastslå, at som følge af de foreliggende processuelle omstændigheder i de sager, som den var forelagt, skulle de nedlagte påstande afvises for så vidt angik kravene på erstatning, og realitetsbehandles, men forkastes, for så vidt angik kravene på morarenter [14]. Den konkluderede heraf, at det under disse omstændigheder ikke kunne antages, at sondringen ikke udsprang af retspraksis [15].

46. På en måde, der nu er blevet klassisk, fastslog dom Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (EU:C:2000:38), afsagt i forbindelse med et erstatningssøgsmål, på ny reglen om, at »der må sondres mellem morarenter og udligningsrenter« [16], og Domstolen udledte heraf, at en afgørelse fra Domstolen om morarenter ikke kunne have indflydelse på udligningsrenterne.

47. Svaret i disse domme har således principiel værdi. Desuden har definitionerne i dom Campolongo mod Den Høje Myndighed (EU:C:1960:35) og Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (EU:C:2000:38) givet et fingerpeg om sondringen mellem udligningsrenter og morarenter.

48. Jeg vil nu gå over til at behandle disse to kategorier af renter hver for sig begyndende med udligningsrenterne.

a) Udligningsrenter

49. I erstatningssøgsmål har udligningsrenterne hovedsageligt til formål at råde bod på den skade, der skyldes pengeforringelse efter den skadevoldende hændelses indtræden. Disse renter fungerer således som et instrument til reevaluering af skaden, der gør det muligt at afkoble debitors forpligtelse fra valutakursbevægelserne ved at tilnærme den en værdiskyld. Tildelingen af udligningsrenter betyder, at pengeværdien, når skaden beregnes ud fra de oplysninger, der er gældende på tidspunktet for den skadevoldende hændelse, skal ajourføres på datoen for retsinstansernes fastsættelse af beløbet.

50. Det skal dog bemærkes, at accepten af udligningsrenter i realiteten oftest mere generelt omfatter alle de ugunstige konsekvenser, der følger af det tidsrum, der er gået mellem den skadevoldende hændelses indtræden og datoen for retsinstansernes evaluering af denne. Denne betegnelse kan således også omfatte økonomiske tab, som skyldes den manglende adgang til at råde over afkastet fra produktionsvirksomhed [17], og tab, som skyldes manglende renteindtjening som følge af, at beløbet ikke har kunnet anbringes i banken [18].

51. Idet udligningsrenterne udgør en del af skaden, tager de naturligt udgangspunkt i principperne om skadesgodtgørelse i forbindelse med Unionens ansvar uden for kontraktforhold. I henhold til princippet om fuldstændig erstatning for det lidte tab skal erstatningen for tabet »så vidt muligt økonomisk [...] genindsætte skadelidte i den situation, han befandt sig i før skadetilføjelsen. Heraf følger, at der […] skal tages hensyn til den efter denne indtrådte pengeforringelse« [19].

52. Udligningsrenternes karakter af erstatning har endvidere to væsentlige konsekvenser.

53. For det første er de et udtryk for, at Domstolen har gjort tildelingen af dem betinget af, at de traditionelle betingelser for, at Unionen ifalder et ansvar uden for kontraktforhold, er opfyldt. Med henvisning til fast retspraksis har Domstolen fastslået, at det er »væsentligt, at en sagsøger har påvist, at betingelserne for et ansvar uden for kontrakt er opfyldt, for at vedkommende kan gøre krav på

14 — Præmis 35.
15 — Ibidem.
16 — Præmis 55.
17 — Jf. dom Mulder m.fl. mod Kommissionen (EU:C:2000:38, præmis 43 og 214).
18 — Jf. dom Berti mod Kommissionen (131/81, EU:C:1985:72, præmis 16).
19 — Jf. dom Grifoni mod Kommissionen (C-308/87, EU:C:1994:38, præmis 40).

udligningsrenter« [20]. Den har dog præciseret, at erstatningen for tabet på grundlag af ansvar uden for kontraktforhold »så vidt muligt økonomisk [skal] genindsætte skadelidte i den situation, han befandt sig i før skadetilføjelsen« [21], og at »[h]eraf følger, at såfremt betingelserne for ansvar uden for kontrakt er opfyldt, må de skadevirkninger, som følger af den tid, der er gået mellem skadens opståen og dagen for betalingen af erstatning, ikke lades ude af betragtning [...], for så vidt som der skal tages hensyn til den indtrådte pengeforringelse« [22].

54. For det andet forklarer udligningsrenternes karakter af erstatning, at disse generelt beregnes på grundlag af den skade, sagsøgeren reelt har lidt, dvs. under hensyntagen til inflationssatsen i den pågældende periode. Dette princip ser ud til at være fastslået, selv om den konkrete anvendelse af det giver anledning til løsninger, der kan være forskellige.

55. Det fremgår således af Domstolens relevante retspraksis, at denne generelt [23] beregner udligningsrenternes størrelse med henvisning til inflationssatsen, selv om denne sats betragtes som et udgangspunkt, som retsinstanserne ser ud til at kunne afvige fra i forbindelse med deres vurdering af skadesbeløbet. I dom Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (EU:C:2000:38), afsagt i de forenede sager C-104/89 og C-37/90, fandt Domstolen således i den første sag, at sagsøgerne var berettiget til at kræve renter »svarende til inflationssatsen for perioden fra skadens indtræden indtil datoen for mellemdommens afsigelse« [24], og den fastsatte således renterne af skadeserstatningen til 1,85%, svarende til Eurostats oplysninger og til ekspertudtalelserne, efter at den i øvrigt havde fastslået, at det forekom »rimeligt og økonomisk passende« [25]. Den fastslog i den anden sag, at inflationssatsen ifølge den sagkyndiges rapport var på gennemsnitligt 1,2% i den pågældende periode, og den bestemte, at det var »rimeligt og retfærdigt« at tillægge det samlede erstatningsbeløb, der skulle betales, udligningsrenter på 1,5% [26].

56. I Rettens praksis blev disse løsninger i første omgang videreført.

57. I dom Camar mod Rådet og Kommissionen (T-260/97, EU:T:2005:283) fandt Retten således, at der skulle tages hensyn til pengeforringelsen ved beregningen af den erstatning, der skulle betales til et selskab etableret i Italien »efter de officielle indekser, der er udarbejdet for [denne medlemsstat] af det kompetente nationale organ, regnet fra datoen for den skadegørende handling« [27].

58. Dom Agraz m.fl. mod Kommissionen (EU:T:2008:526) er en anden særlig typisk illustration af de principper i retspraksis, der ligger til grund for fastsættelsen af udligningsrenter. Det drejede sig således om at fastsætte satsen for de udligningsrenter, som Kommissionen skulle betale af en erstatning svarende til en forhøjelse af produktionsstøtten, som var blevet beregnet forkert. Mens 84 sagsøgende selskaber var nået frem til en aftale med Kommissionen på dette punkt om fastsættelse af udligningsrenterne på grundlag af ECB's rentesats for de vigtigste refinansieringstransaktioner med en forhøjelse på to point, var tre andre selskaber ikke nået frem til en aftale med Kommissionen, selv om de anmodede om, at der blev anvendt en tilsvarende rentesats. Retten forkastede i sidste ende deres søgsmål og fastslog, at pengeforringelsen var »afspejlet i den af Eurostat konstaterede årlige inflationsrate for den pågældende periode i den medlemsstat, hvor [de pågældende] selskaber [var] registrerede« [28]. Dommens præmisser, hvori anbringendet om forskelsbehandling af de selskaber, der havde indgået en aftale, og de øvrige selskaber afvises, er særligt oplysende. Retten bemærkede således,

20 — Jf. dom Mulder m.fl. mod Kommissionen (EU:C:2000:38, præmis 50).

21 — Ibidem, præmis 51.

22 — Ibidem.

23 — I denne forbindelse forekommer dom Grifoni mod Kommissionen (EU:C:1990:134), i hvilken Domstolen uden nogen forklaring har fastsat et beløb »under et« for at tage hensyn til pengeforringelsen i løbet af otte år, at være en undtagelse.

24 — Præmis 220.

25 — Præmis 221.

26 — Præmis 352.

27 — Præmis 139.

28 — Præmis 50.

at førstnævnte selskaber befandt sig i en anden situation end sidstnævnte selskaber, »eftersom intet gjorde det muligt at påvise, at de havde lidt et indtægtstab, da de havde kunnet investere de pågældende beløb«[29]. Det tydeliggøres således i denne dom, at fastsættelsen af satserne for udligningsrenter til ECB's rentesats for de vigtigste refinansieringstransaktioner med en forhøjelse på to point kun er berettiget, når den lidte skade ikke begrænser sig til tabet af købekraft som følge af pengeforringelsen, men ligeledes omfatter et ekstra indtægtstab som følge af den manglende mulighed for at investere de skyldige beløb.

59. I dom Idromacchine m.fl. mod Kommissionen (EU:T:2011:641), der citeres mange gange i den appellerede dom, nævnes det samme princip, men der drages imidlertid en helt anden konsekvens. Efter endnu en gang at have redegjort for princippet om, at pengeforringelsen »er afspejlet i den af Eurostat [...] konstaterede årlige inflationsrate for den pågældende periode i den medlemsstat, hvor [de pågældende] selskaber er registrerede«[30], når Retten i den efterfølgende præmis[31] tilsyneladende via en følgeslutning frem til den konklusion, at Kommissionen skal betale udligningsrenter »til den sats, som er fastsat af ECB for de vigtigste refinansieringstransaktioner, forhøjet med 2 procentpoint«.

60. Jeg stiller mig uforstående over for begrundelsen for en sådan løsning. Det må konstateres, at der mangler et led i argumentationskæden, nemlig konstateringen af, at den sats, som er fastsat af ECB for de vigtigste refinansieringstransaktioner, forhøjet med to procentpoint for den pågældende periode, afspejlede inflationsraten i den pågældende medlemsstat. Det er i denne forbindelse vigtigt at fremhæve, at den sats, som er fastsat af ECB for de vigtigste refinansieringstransaktioner, er et instrument i ECB's pengepolitik, da den gør det muligt for denne institution at påvirke rentesatserne og bankernes likviditet. Den kan under ingen omstændigheder anses for at afspejle den gennemsnitlige inflationsrate i Unionen eller i euroområdet.

61. Analysen af løsningerne i forbindelse med morarenterne giver anledning til en tilsvarende usikkerhed.

b) Morarenter

62. Efter i første omgang at have afslået at tildele morarenter som følge af »den manglende fastsættelse [af sådanne renter] i udtrykkelige bestemmelser i fællesskabsretten«[32] stadfæstede Domstolen efterfølgende uden nogen form for hjemmel, at »rentekravet«[33] »kunne imødekommes« på grundlag af de generelle principper, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, og hvortil der udtrykkeligt henvises i artikel 215, stk. 2, i EØS-traktaten, senere artikel 288, stk. 2, EF og derefter artikel 340, stk. 2, TEUF[34].

63. Dette princip, der er udledt af en sammenlignende undersøgelse af de gældende principper i de nationale retsordener, har fremover i det mindste for så vidt angår enhver debitors fordringer på Den Europæiske Union hjemmel i Kommissionens forordning (EF, Euratom) nr. 2342/2002 af 23. december 2002 om gennemførelsesbestemmelser til Rådets forordning (EF, Euratom) nr. 1605/2002 om finansforordningen vedrørende De Europæiske Fællesskabers almindelige

29 — Præmis 52.

30 — Præmis 77.

31 — Præmis 78.

32 — Dom Campolongo mod Den Høje Myndighed (EU:C:1960:35, s. 826 og 827).

33 — Domstolen klassificerer ikke disse renter som »morarenter«.

34 — Domme DGV m.fl. mod Det Europæiske Økonomiske Fællesskab (241/78, 242/78 og 245/78-250/78, EU:C:1979:227, præmis 22), Dumortier m.fl. mod Rådet (64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 og 45/79, EU:C:1979:223, præmis 25), Ireks-Arkady mod Det Europæiske Økonomiske Fællesskab (238/78, EU:C:1979:226, præmis 20), Interquell Stärke-Chemie og Diamalt mod Det Europæiske Økonomiske Fællesskab (261/78 og 262/78, EU:C:1979:22, præmis 23), Pauls Agriculture mod Rådet og Kommissionen (256/81, EU:C:1983:138, præmis 17), Birra Wührer m.fl. mod Rådet og Kommissionen (256/80, 257/80, 265/80, 267/80, 5/81, 51/81 og 282/82, EU:C:1984:341, præmis 37) og Sofrimport mod Kommissionen (C-152/88, EU:C:1990:259, præmis 32). Jf. ligeledes dom Schneider Electric mod Kommissionen (T-351/03, EU:T:2007:212, præmis 340).

budget [35], og mere præcist denne forordnings artikel 86, hvori det bestemmes, at enhver fordring, når baggrunden for fordringen ikke er en offentlig indkøbs- og tjenesteydelsesaftale som omhandlet i nævnte forordnings afsnit V, tilskrives morarenter svarende til ECB's rentesats for de væsentligste refinansieringstransaktioner forhøjet med 3,5 procentpoint [36].

64. Ifølge fast retspraksis, der er baseret på tanken om, at det ikke er muligt at beregne morarenter af en fordring, hvis beløb er ukendt, skal der kun betales morarenter, dersom hovedkravet »lyder på et bestemt beløb, eller beløbet i det mindste kan bestemmes på grundlag af objektivt fastlagte kriterier« [37].

65. Det følger heraf, at den erstatning, der skal betales, pålægges morarenter fra datoen for afsigelsen af den dom, hvori erstatningspligten fastslås [38].

66. Denne dato svarer oftest til den dato, hvor retten til fordringen konstateres. Et krav om morarenter af omkostningerne kan således først gælde fra datoen for afsigelse af den kendelse, hvori disse opgøres [39].

67. Hvis hovedkravet på datoen for dommens afsigelse ikke lød på et bestemt beløb, eller beløbet ikke kunne bestemmes, kan morarenterne imidlertid først løbe fra datoen fra afsigelsen af dommen, der opgør tabet [40].

35 — EFT L 357, s. 1, denne forordning trådte i kraft den 1.1.2003.

36 — Jf. i denne retning dom SGL Carbon mod Kommissionen (T-68/04, EU:T:2008:414, præmis 145).

37 — Jf. domme Amman m.fl. mod Rådet (174/83, EU:C:1986:339, præmis 19 og 20), Culmsee m.fl. mod ØSU (175/83, EU:C:1986:340, præmis 19 og 20), Allo m.fl. mod Kommissionen (176/83, EU:C:1986:341, præmis 19 og 20), Agostini m.fl. mod Kommissionen (233/83, EU:C:1986:342, præmis 19 og 20), Ambrosetti m.fl. mod Kommissionen (247/83, EU:C:1986:343, præmis 19 og 20), og Delhez m.fl. mod Kommissionen (264/83, EU:C:1986:344, præmis 20 og 21). Disse seks sager vedrørte krav fremsat af tjenestemænd ved Fællesskaberne om betaling af morarenter af deres lønopgørelser som følge af vedtagelsen af en forordning om tilpasning af lønninger og justeringskoefficienter med tilbagevirkende kraft efter Domstolens afsigelse af en dom om ophævelse af en tidligere forordning. Domstolen fastslog, at en bestemt fordring eller en fordring, der kunne bestemmes, først forelå med gennemførelsen af sidstnævnte forordning, da der, eftersom Rådet har skønsbeføjelser, ikke herskede vished om tilpasningsbeløbet, før denne institution havde udøvet sine beføjelser, de Szy-Tarisse og Feyaerts mod Kommissionen (314/86 og 315/86, EU:C:1988:471, præmis 33); kravet om morarenter af supplerende løn opnået som følge af en beslutning truffet af Kommissionen til gennemførelse af en dom, som annullerer beslutningen om udpegning af sagsøgerne som prøveansatte tjenestemænd, for så vidt som den vedrørte lønklasse og løntrin; Domstolen fandt ikke, at renterne skulle påløbe fra datoen for fremsættelse af kravene i henhold til artikel 90, stk. 2, i tjenestemandsvedtægten, men fra datoen for vedtagelse af beslutningen om den nye indplacering, der gjorde fordringen sikker), og Kommissionen mod Brazzelli Lualdi m.fl. (EU:C:1994:211, præmis 53). Jf. i samme retning domme Herkenrath m.fl. mod Kommissionen (T-16/89, EU:T:1992:24, præmis 31) og Weir mod Kommissionen (T-361/94, EU:T:1996:37, præmis 52); Retten tilføjede en ekstra betingelse for tildeling af morarenter ved at præcisere, at disse renter, dersom hovedkravet er bestemt eller kan bestemmes, og »forvaltningen efterfølgende uretmæssigt har forsinket udbetalingen af erstatningen«, Pfloeschner mod Kommissionen (T-285/94, EU:T:1995:214, præmis 55 og 56); krav om ophævelse af en alderspensionsmeddelelse, for så vidt som der herved blev anvendt en justeringskoefficient på 100 på den pension, der tilkom en pensionist bosiddende i Schweiz; efter at have annulleret alderspensionsmeddelelsen vedrørende december 1993 og fastslået, at fordringen var forfalden, og beløbet bestemt, eftersom der fandtes en korrektionskoefficient for Schweiz på over 100, fastsatte Retten starttidspunktet for tildeling af morarenter af restancerne fra de forskellige datoer, hvor hver enkelt udbetaling i henhold til pensionsordningen skulle have været foretaget, Hivonnet mod Rådet (T-188/03, EU:T:2004:194, præmis 45), Camar mod Rådet og Kommissionen (EU:T:2005:283, præmis 135 og 144 og den deri nævnte retspraksis) og Schneider Electric mod Kommissionen (EU:T:2007:212, præmis 344) samt kendelse Marcuccio mod Kommissionen (T-176/04 DEP II, EU:T:2011:616, præmis 36). Jf. ligeledes kendelse Michel mod Kommissionen (F-44/13, EU:F:2014:40, præmis 82). Jf. endelig dom AA mod Kommissionen (F-101/09, EU:F:2011:133, præmis 109), hvori det bestemmes, at »forpligtelsen til at betale morarenter kun eksisterer, dersom hovedkravet *ikke blot* er bestemt, *men ligeledes* kan bestemmes på grundlag af objektive kriterier«. Denne konstatering er overraskende, da betingelserne om, at fordringens beløb skal være bestemt eller skal kunne bestemmes, er alternativer og ikke kumulative betingelser.

38 — Jf. domme Roumengous Carpentier mod Kommissionen (158/79, EU:C:1985:2, præmis 11), Battaglia mod Kommissionen (737/79, EU:C:1985:4, præmis 10) og Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (C-104/89 og C-37/90, EU:C:1992:217, præmis 35). Domstolen pålagde morarenter fra mellemdommens afsigelse, idet denne dom ikke fastsatte den nøjagtige sammensætning af tabet, men fastlagde, hvilke elementer der var nødvendige for beregningen af tabet, samt domme Camar mod Rådet og Kommissionen (EU:T:2005:283, præmis 135 og 144) og Schneider Electric mod Kommissionen (EU:T:2007:212, præmis 343).

39 — Jf. domme Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (EU:C:1992:217, præmis 35) og Camar mod Rådet og Kommissionen (EU:T:2005:283, præmis 144).

40 — Jf. domme Camar mod Rådet og Kommissionen (EU:T:2005:283, præmis 144 og den deri nævnte retspraksis) og Schneider Electric mod Kommissionen (EU:T:2007:212, præmis 344).

68. Jeg skal her komme med en vigtig præcisering. Den løsning, jeg netop har redegjort for, hvorefter renterne påløber fra datoen for afsigelse af dommen, der konstaterer forpligtelsen til at betale skadeserstatning eller opgør skaden, finder logisk set kun anvendelse på erstatningssøgsmål, der er kendetegnet ved, at hovedkravet ikke er fastsat på forhånd, men nødvendigvis fastsættes af retten. Når hovedkravets beløb derimod er fastsat på forhånd, løber morarenterne ifølge retspraksis oftest fra den dato, hvor debitoren er blevet anmodet om at opfylde sin forpligtelse [41]. I tvister på personaleretsområdet løber morarenterne af beløb, der skyldes i henhold til vedtægterne, således generelt fra datoen for fremsættelse af klagen i henhold til tjenestemandsvedtægtens artikel 90, stk. 2, eller fra den dato, på hvilken disse beløb forfalder, hvis denne dato ligger senere end den førstnævnte dato [42].

69. Hvad angår satsen for morarenterne fastsættes denne generelt uden nogen særlig begrundelse til en fast sats, der i Rettens seneste retspraksis reelt svarer til den sats, som er fastsat af ECB for de vigtigste refinansieringstransaktioner, forhøjet med to point [43].

70. Adskillige generaladvokater, herunder Mancini [44], Slynn [45], Van Gerven [46] og Tesauro [47], har forsøgt at udlede retningslinjer på området. De har foreslået modstridende løsninger bestående i at tage udgangspunkt i en fast sats fastsat af Domstolen på grundlag af »de aktuelle økonomiske forhold« [48] eller tværtimod »den lovlige rentesats, som på det tidspunkt, hvor Domstolen afsiger dommen, finder anvendelse i den medlemsstat, hvor sagsøgerne udøver deres virksomhed, og hvor de under normale omstændigheder vil anvende eller placere det erstatningsbeløb, som de har krav på« [49]. Uden at det er fornødent at undersøge dette spørgsmål nærmere, står det tilbage at undersøge, om de netop fremstillede løsninger kan overføres på renter, der skyldes af tilbagebetalingskrav.

2. Skyldige renter af tilbagebetalingskrav

71. Retspraksis på området tager udgangspunkt i Rettens dom i sag Corus UK mod Kommissionen (EU:T:2001:249). Denne dom blev afsagt i forbindelse med en tvist opstået som følge af en dom, hvormed en bøde, som Kommissionen havde pålagt en virksomhed for overtrædelse af konkurrencereglerne, blev nedsat. Der opstod det spørgsmål, hvilke renter Kommissionen skulle betale af det beløb, den havde tilbagebetalt, svarende til forskellen mellem den betalte bøde og den bøde, som Retten havde fastsat.

72. Da der var tale om en sag på området for foranstaltninger til opfyldelse af annullationsafgørelsen, fandt Retten, at forpligtelsen til at tilbagebetale hele eller en del af den betalte bøde ikke blot omfattede selve den fejlagtigt betalte bøde, men også de morarenter, som dette beløb gav anledning til, idet »[t]ilkendelse af *mora*[50]renter af det fejlagtigt erlagte beløb […] derfor [udgør] for det første

41 — Jf. med hensyn til en detaljeret analyse af retspraksis på dette område A. Van Casteren, »Article 215(2) EC and the question of interest«, *The action for damages in Community law*, Kluwer Law International, T. Heukels og A. McDonnell, La Haye, 1997, s. 211.

42 — Jf. domme Jacquemart mod Kommissionen (114/77, EU:C:1978:156, præmis 26), Razzouk og Beydoun mod Kommissionen (75/82 og 117/82, EU:C:1984:116, præmis 19), Roumengous Carpentier mod (EU:C:1985:2, præmis 11), Amesz m.fl. mod Kommissionen (EU:C:1985:3, præmis 14) og Battaglia mod Kommissionen (EU:C:1985:4, præmis 10).

43 — Jf. de domme, som er nævnt af A. Van Casteren, »Article 215(2) EC and the question of interest«, *The action for damages in Community law*, Kluwer Law International, T. Heukels og A. McDonnell, La Haye, 1997, s. 203, som fremhæver den relativt vilkårlige måde, hvorpå EU's retsinstanser vælger den gældende rentesats.

44 — Jf. punkt 8 i forslag til afgørelse i sag Pauls Agriculture mod Rådet og Kommissionen (256/81, EU:C:1983:91).

45 — Jf. Sml. s. 2819 og 2820 i forslag til afgørelse i sag Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:265).

46 — Jf. punkt 51 i forslag til afgørelse i sag Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (C-104/89 og C-37/90, EU:C:1992:34).

47 — Jf. punkt 26 i forslag til afgørelse i sag Grifoni mod Kommissionen (C-308/87, EU:C:1993:362).

48 — Jf. Sml. s. 2819 og 2820 i forslag til afgørelse i sag Leussink mod Kommissionen (EU:C:1986:265).

49 — Jf. punkt 51 i forslag til afgørelse i sag Mulder m.fl. mod Rådet og Kommissionen (EU:C:1992:34).

50 — Min fremhævelse.

et nødvendigt element i Kommissionens pligt til genoprettelse som følge af en annullationsdom eller en dom, hvor Fællesskabets retsinstanser har fuld prøvelsesret, da man ved den fulde tilbagebetaling af den fejlagtigt erlagte bøde ikke kan se bort fra de omstændigheder, som kan mindske tilbagebetalingens værdi, såsom den tid, der er gået« [51].

73. Retten tilføjede, at det for at opfylde en sådan dom korrekt og dermed sikre kreditoren den retsstilling, han ville have haft, hvis den annullerede retsakt ikke var blevet udstedt, således kræves, at der tages hensyn til, at genoprettelsen først er sket efter et vist tidsrum, hvorunder kreditoren ikke kunne råde over de fejlagtigt betalte beløb.

74. Med hensyn til den rente, der skulle betales, fandt Retten med henvisning til et almindeligt anerkendt princip i medlemsstaternes interne ret vedrørende ugrundet berigelse, at den i princippet skulle svare til »den i lovgivningen eller af domstolene fastsatte rentesats, uden kapitalisering af renter« [52]. Retten afveg dog fra denne løsning for at tage hensyn til de særlige omstændigheder i sagen, nemlig den omstændighed, at Kommissionen havde placeret det beløb, der skulle tilbagebetales, og det havde indbragt renter [53]. Under hensyntagen til såvel Kommissionens berigelse som den sagsøgende virksomheds tab tildelte Retten således virksomheden et beløb svarende til de indtægter, som Kommissionen havde haft, pålagt morarenter.

75. Efterfølgende er den løsning, der består i at tilkende en ret til morarenter i hele den periode, hvor beløbene ikke er til rådighed, blevet anvendt adskillige gange [54].

3. Den lære, der kan udledes af retspraksis

76. Selv om der findes usikkerheder med hensyn til de redskaber, der findes i EU-retten til bekæmpelse af de tidsmæssige virkninger på fordringen, kan der af den ovenfor nævnte retspraksis udledes to elementer, der er nyttige i forbindelse med en stillingtagen til anbringenderne.

77. Det første vedrører sondringen mellem udligningsrenter og morarenter. I retspraksis findes der ubestridt en meget klar sondring mellem udligningsrenter og morarenter, uden at der dog redegøres for de kriterier, der ligger til grund for denne sondring. Nævnte sondring er dog ikke en selvfølgelighed, da renterne rent funktionsmæssigt spiller den samme rolle, som består i at godtgøre det tab, som en kreditor, der ikke kan råde over sin fordring, har lidt. Vi ved imidlertid, at udligningsrenter udgør et supplement til godtgørelsen af en skade, da de kompenserer for den tid, der medgår frem til retsinstansernes fastsættelse af skadesbeløbet, uanset enhver forsinkelse, der kan tilskrives debitor, mens morarenter yder en fast kompensation for konsekvenserne af en forsinket betaling af pengekravet, idet kreditoren tilnærmelsesvis modtager det beløb, han ville have opnået, hvis han havde placeret midlerne. Det følger efter min mening heraf, at sondringen nødvendigvis skal have et begrænset anvendelsesområde og være forbeholdt erstatningssøgsmål, i hvilke den forklares med nødvendigheden af at involvere retsinstanserne for at få fastsat størrelsen af hovedkravet, som vil udløse renter.

78. Det andet element vedrører det retlige grundlag for morarenter efter en annullationsdom afsagt af EU's retsinstanser. Retspraksis har stadfæstet princippet om, at denne ret er baseret direkte på artikel 266, stk. 1, TEUF og følger af forpligtelsen for den sagsøgte institution til at afbøde virkningerne af den annullerede retsakt og genindsætte de berørte i samme situation, som de befandt sig i inden vedtagelsen af denne retsakt.

51 — Præmis 54.

52 — Præmis 60.

53 — Præmis 62 og 63.

54 — Jf. kendelse Holcim (France) mod Kommissionen (T-86/03, EU:T:2005:157, præmis 30 og 31) samt domme Greencore Group mod Kommissionen (T-135/02, EU:T:2005:457, præmis 55 (implicit løsning)) og BPB mod Kommissionen (T-53/03, EU:T:2008:254, præmis 487 og 488).

79. Jeg udleder af denne retspraksis, at EU's retsinstanser navnlig i tilfælde af ophævelse bør anvende princippet restitutio in integrum så strengt som muligt, hvilket indebærer en tilbagevenden til tidligere status quo ved at sikre, at alle vender tilbage til deres oprindelige situation uden tab eller gevinst.

80. Det skal nu undersøges, om den appellerede dom er i overensstemmelse med dette krav og med ovennævnte principper.

4. Stillingtagen til anbringenderne

81. De ovenfor gengivne seks anbringender bygger på fire kritikpunkter. Det første vedrører grundlaget for IPK's ret til fordringen, det andet vedrører sondringen mellem udligningsrenter og morarenter, det tredje vedrører begrundelsen for dommen og det fjerde beregningen af renterne.

a) Klagepunktet om grundlaget for IPK's ret til fordringen

82. Retten anførte i den appellerede doms præmis 34 og 41, at den anfægtede afgørelse udgjorde det eneste retsgrundlag for det pågældende hovedkrav.

83. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det følger af artikel 264, stk. 1, TEUF, hvoraf det fremgår, at »[s]åfremt klagen findes berettiget, erklærer [...] Domstol[en] den anfægtede retsakt for ugyldig«, at EU's retsinstansers annullation af en retsakt medfører, at den forsvinder fra Unionens retsorden. Ifølge en formulering i Rettens faste retspraksis er denne forsvinden selve annullationens essens [55]. I henhold til den generelle regel om annullationens ex tunc-virkning ophæves retsakten i princippet med tilbagevirkende kraft, medmindre Domstolen i medfør af artikel 264, stk. 2, TEUF angiver, hvilke af den annullerede retsakts virkninger der skal betragtes som bestående.

84. Som Kommissionen ganske relevant har anført, har Rettens ophævelse af beslutningen af 13. maj 2005 på grund af dens tilbagevirkende kraft på ny givet beslutningen om tildeling af økonomisk støtte virkning og genindsat parterne i den situation, de befandt sig i på tidspunktet for vedtagelse af denne beslutning.

85. I modsætning til, hvad Retten anførte i den appellerede doms præmis 34, bevirker den omstændighed, at denne annullation er begrundet i Kommissionens manglende overholdelse af forældelsesfristen, ikke, at den materielle rækkevidde af annullationen med tilbagevirkende kraft begrænses. Retten begik således en retlig fejl ved at fremstille den omtvistede afgørelse som det eneste grundlag for IPK's fordring.

86. Ifølge fast retspraksis kan klagepunkter, der er rettet mod præmisser, som er anført for fuldstændighedens skyld, eller begrundelser, der ikke udgør et nødvendigt grundlag for domskonklusionen, imidlertid ikke føre til ophævelse af Rettens afgørelse og er derfor uvirksomme [56].

87. I den foreliggende sag må det fastslås, at Rettens begrundelse i dommens præmis 34, som udelukkende er en stillingtagen til anbringenderne om ond tro, er anført for fuldstændighedens skyld i forhold til Rettens stillingtagen i præmis 33. Hvad angår henvisningen til retsgrundlaget for det pågældende hovedkrav i den appellerede doms præmis 41 er denne ikke et nødvendigt grundlag for begrundelsen for den appellerede dom, som fastsætter den dato, fra hvilken morarenterne begynder at løbe, til den 15. april 2011.

55 — Jf. i denne retning kendelser SIR mod Rådet (T-142/11, EU:T:2011:333, præmis 22), Petroci mod Rådet (T-160/11, EU:T:2011:334, præmis 19), Afriqiyah Airways mod Rådet (T-436/11, EU:T:2012:10, præmis 15), Ayadi mod Kommissionen (T-527/09, EU:T:2012:35, præmis 30) og Rautenbach mod Rådet og Kommissionen (T-222/11, EU:T:2012:409, præmis 15).

56 — Jf. navnlig domme Ryanair mod Kommissionen (C-287/12 P, EU:C:2013:395, præmis 86 og den deri nævnte retspraksis) og Dow Chemical mod Kommissionen (C-179/12 P, EU:C:2013:605, præmis 63 og 76).

88. Det følger heraf, at det første klagepunkt må forkastes som irrelevant.

b) Klagepunktet om sondring mellem udligningsrenter og morarenter

89. Kommissionen har med det andet appellenanbringende gjort gældende, at den appellerede dom ikke sondrer mellem udligningsrenter og morarenter, selv om disse to typer renter ifølge Kommissionen efter deres natur er meget forskellige.

90. Jeg mener ikke, at dette klagepunkt er begrundet, og jeg mener desuden, at der bør rettes den modsatte kritik af den appellerede dom, idet den sondrer mellem disse to typer renter, mens det efter min opfattelse er med urette, at Retten har betegnet de renter, der forfaldt inden afsigelsen af dommen af 15. april 2011, som »udligningsrenter«.

91. Under de omstændigheder, der gør sig gældende i den foreliggende sag, har annullationen af beslutningen af 13. maj 2005 med dommen af 15. april 2011 medført, at beslutningen om tildeling af økonomisk støtte på ny har fået virkning og har genindsat parterne i den situation, de befandt sig i på tidspunktet for denne beslutnings vedtagelse.

92. Som følge af annullationens ex tunc-virkning var Kommissionen således forpligtet til at betale et bestemt, fastlagt og forfaldent hovedkrav bestående af de beløb, der skulle betales eller tilbagebetales til IPK. IPK's fordring udløste således morarenter, der hvad angik det beløb, der skulle betales, løb fra IPK's fremsættelse af kravet, og hvad angik det beløb, der skulle tilbagebetales, fra IPK's betaling til Kommissionen.

93. Jeg mener i denne forbindelse, at selv om betaling af morarenter i tilfælde af annullation af en beslutning om tilbagekaldelse af økonomisk støtte blot er en foranstaltning til opfyldelse af annullationsdommen i medfør af artikel 266, stk. 1, TEUF, overskrider tildelingen af udligningsrenter derimod den retlige ramme for opfyldelsesforanstaltningen og henhører under artikel 266, stk. 2, TEUF, der henviser til almindelige retsregler om Unionens ansvar uden for kontraktforhold. Selv om Retten fastslog, at Kommissionen havde erkendt, at den skulle betale hovedkravet og udligningsrenter samt morarenter fra den 15. april 2011, fremgår det imidlertid ikke af den appellerede dom, at Kommissionen med den omtvistede afgørelse havde erkendt sit ansvar og anerkendt IPK's ret til skadesgodtgørelse.

94. Under disse omstændigheder mener jeg, at det eneste klagepunkt, der kan lægges Retten til last, er, at den ikke klassificerede de renter, der var forfaldne inden den 15. april 2011, korrekt uden at tage hensyn til Kommissionens betegnelse. Det følger heraf, at klagepunktet om manglende sondring mellem udligningsrenter og morarenter må forkastes.

c) Klagepunktet om en utilstrækkelig og selvmodsigende begrundelse

95. Kommissionen har med det tredje appelanbringende gjort gældende, at den løsning, som Retten valgte i forbindelse med den faste forhøjelse af rentesatsen for udligningsrenterne og starttidspunktet for morarenterne, er utilstrækkeligt begrundet.

96. En stillingtagen til dette anbringende kan give anledning til en vis tøven.

97. Omfanget af Rettens begrundelsespligt skal vurderes på grundlag af indholdet og præcisionen af de argumenter, som parterne har fremført for den. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at Kommissionen i sit svarskrift havde gjort gældende, at forhøjelsen af satsen for de vigtigste refinansieringstransaktioner med to point ikke var begrundet, for så vidt som den var i strid med retspraksis, medførte en ugrundet berigelse af en kreditor i ond tro og dermed var i strid med principperne om retfærdighed og billighed.

98. Som det fremgår af den appellerede doms præmis 34 og 36-38, anførte Retten, at denne forhøjelse var i overensstemmelse med Rettens retspraksis, at den ikke afhang af den præcise inflationsrate, og at det hermed blev søgt at undgå en ugrundet berigelse, som er i strid med EU-rettens almindelige retsgrundsætninger.

99. Denne begrundelse besvarer således punkt for punkt til Kommissionens indsigelser, og jeg er tilbøjelig til at foreslå, at anbringendet forkastes.

100. Jeg har dog visse forbehold med hensyn at anse begrundelseskravet for opfyldt med en begrundelse, der henviser til en eller flere tidligere afgørelser, der heller ikke var begrundede. Det må således fastslås, at de domme, som Retten henviste til, ikke indeholder nogen særlig forklaring på, hvorfor rentesatsen for morarenterne var fastsat til ECB's rentesats for de væsentligste refinansieringstransaktioner forhøjet med to point.

101. Såfremt Domstolen heraf udleder, at begrundelsen er utilstrækkelig, foreslår jeg således, at den træffer afgørelse på grundlag af andre begrundelser og forkaster anbringendet.

102. Jeg mener, at morarenternes karakter af et fast beløb indebærer, at der fastsættes en enkelt rentesats. Rettens valg af denne sats kan være begrundet og tiltrædes, da den ser ud til at afspejle de gennemsnitlige retligt eller administrativt fastsatte morarenter i medlemsstaterne. Det er dog spørgsmålet, om det i fremtiden vil være mere i overensstemmelse med billighedsprincippet og kravene om retssikkerhed at tilpasse rentesatserne for morarenter af fordringer, som Unionens institutioner skal betale, til de morarenter, som alle personer skal betale til institutionerne, og siden ikrafttrædelsen af forordning nr. 2342/2002 til ECB's rentesats for de væsentligste refinansieringstransaktioner forhøjet med 3,5 procentpoint.

103. Jeg mener under alle omstændigheder, at klagepunktet om begrundelsen for den appellerede dom bør forkastes.

d) Klagepunktet om beregning af renterne

i) Beregningen af de forfaldne renter efter afsigelsen af dommen af 15. april 2011

104. Klagepunktet om de morarrenter, der forfaldt efter den 15. april 2011, er fremsat i forbindelse med det tredje anbringende, der både kritiserer selve princippet om retten til disse renter og starttidspunktet for disse.

105. Det skal bemærkes, at Domstolen i henhold til fast retspraksis under en appel kun har kompetence til at tage stilling til den retlige afgørelse, der er blevet truffet vedrørende de anbringender, der er blevet behandlet i første instans, således at et anbringende, der fremføres for første gang i appelsagen, må afvises [57].

106. I den foreliggende sag må det fastslås, at Kommissionen ikke for Retten bestred IPK's ret til at opnå morarenter, og at den endog under retsmødet erkendte at skulle betale sådanne renter fra afsigelsen af dommen af 15. april 2011.

107. Klagepunkterne om et manglende retsgrundlag for forpligtelsen til at betale morarenter og om den retlige fejl, som skulle være blevet begået med hensyn til fastsættelse af starttidspunktet for disse renters påløben, er således nye og må derfor afvises.

57 — Ibidem (præmis 82).

ii) Beregning af de renter, der er påløbet forud for afsigelse af dommen af 15. april 2011

108. Dette klagepunkt anføres under forskellige vinkler i det første og det femte anbringende. Kommissionen har heri gjort gældende, at Retten ved at fastsætte en ensartet rentesats for udligningsrenter svarende til en rentesats for de vigtigste refinansieringstransaktioner forhøjet med to point dels tilsidesatte Domstolens retspraksis, hvorefter disse renter skal kompensere for inflationen, dels tilsidesatte de gældende principper om ugrundet berigelse.

109. Jeg mener af de grunde, der er anført ovenfor, at de renter, der påløb inden den 15. april 2011, fejlagtigt er blevet klassificeret som udligningsrenter, mens der i realiteten var tale om morarenter.

110. Følgelig bør klagepunktet om tilsidesættelse af Domstolens retspraksis, hvorefter udligningsrenter skal kompensere for inflationen, forkastes.

111. Jeg mener ikke, at klagepunktet om tilsidesættelse af den almindelige retsgrundsætning om forbud mod ugrundet berigelse er begrundet.

112. Som tidligere anført mener jeg, at retten til at opnå morarenter følger direkte af forpligtelsen til at genoprette den tidligere situation som følge af annullationen, og den er ikke begrundet i en ugrundet berigelse.

113. Såfremt princippet om forbud mod ugrundet berigelse kan gøre retten til morarenter mindre automatisk, mener jeg ikke, at Kommissionen har påvist, at den af Retten fastsatte rentesats overskrider IPK's reelle tab og Kommissionens reelle berigelse. Som anført er de renter, som Kommissionen skylder, nødvendigvis morarenter og kompenserer ikke for fordringens værditab som følge af inflation, men erstatter med en fast sats den manglende rådighed over denne fordring. Jeg kan heller ikke se, hvorfor der skal tages hensyn til den rentesats, der anvendes på bøder, der opkræves på et midlertidigt grundlag.

114. Jeg foreslår derfor, at dette klagepunkt forkastes.

iii) Klagepunktet om kapitalisering af renter

115. Med dette klagepunkt, der indgår i det tredje anbringende, har Kommissionen kritiseret den appellerede dom for at have kapitaliseret renterne ved at fastsætte de morarenter, der påløber indtil en fuldstændig betaling af hovedkravet forhøjet med de udligningsrenter, der er påløbet tidligere, har fundet sted.

116. Som allerede anført mener jeg, at de renter, som Kommissionen skal betale, har karakter af morarenter, uanset om de påløber før eller efter afsigelsen af dommen af 15. april 2011.

117. Disse renter udgør således ikke en ekstra skadeserstatning, der lægges til hovedkravet, og som i sig selv udløser rente. Kapitaliseringen af de renter, der er påløbet inden den 15. april 2011, som Retten traf bestemmelse under hensyntagen til deres angivelige karakter af udligningsrenter, forekommer således at være behæftet med en retlig fejl.

118. Spørgsmålet er dog, om morarenter ikke kan kapitaliseres. Jeg tvivler i denne forbindelse på det velbegrundede i det anførte om, at kapitaliseringen af morarenterne i princippet ikke er tilladt [58]. Ifølge de generelle retsgrundsætninger, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, tillader størstedelen af systemerne, ganske vist i henhold til meget forskellige retningslinjer, kapitalisering af renter, forudsat at der er blevet anmodet herom [59].

119. Spørgsmålet er, om ikke EU's retsinstanser har en skønsmargen på området og har kompetence til at kapitalisere morarenterne, når de finder, at det er i overensstemmelse med billighedsprincippet.

120. I den foreliggende sag er der dog ingen særlige omstændigheder, der berettiger en kapitalisering af renterne til fordel for IPK.

121. Jeg mener således, at dette klagepunkt er begrundet.

122. Følgende bestemmes i artikel 61 i statutten for Domstolen: »Giver Domstolen appellanten medhold, ophæver den den af Retten trufne afgørelse« og »kan i denne forbindelse enten selv træffe endelig afgørelse, hvis sagen er moden til påkendelse, eller hjemvise den til Retten til afgørelse«.

123. Der er tale om en sag, hvor Domstolen nemt kan træffe endelig afgørelse og fastslå, at morarenter udelukkende skal beregnes af fordringens hovedkrav.

IV – **Sagens omkostninger**

124. Ifølge procesreglementets artikel 184, stk. 2, træffer Domstolen, såfremt appellen tages til følge, og Domstolen selv endeligt afgør sagen, afgørelse om sagsomkostninger. I henhold til artikel 138, stk. 1, i samme reglement, som i henhold til artikel 184 finder anvendelse på appelsager, pålægges den tabende part at betale omkostningerne, hvis der er nedlagt påstand herom. I henhold til artikel 138, stk. 3, kan Domstolen dog fordele sagens omkostninger eller bestemme, at hver part skal bære sine egne omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter.

125. I denne sag har begge parter i et vist omfang tabt sagen, og jeg mener derfor, at det vil være passende, at hver part bærer sine egne omkostninger i forbindelse med appelsagen.

V – **Forslag til afgørelse**

126. På baggrund af ovenstående foreslår jeg Domstolen at træffe følgende afgørelse:

»1) Rettens dom IPK International mod Kommissionen (T-671/11, EU:T:2013:163) ophæves, dog kun for så vidt som den bestemmer, at de morarenter, der påløber, indtil hele hovedkravet er betalt, skal beregnes på grundlag af hovedkravet forhøjet med de tidligere påløbne udligningsrenter.

2) De morarenter, der påløber, indtil hele hovedkravet er betalt, beregnes på grundlag af hovedkravet.

3) Appellen afvises i øvrigt.

4) Hver part bærer sine egne omkostninger.«

58 — Jf. den appellerede doms præmis 42.

59 — Jf. Kommissionen for Europæisk Kontraktsret, »Capitalisation des intérêts«, *Principes du droit européen du contrat*, bind nr. 2, Société de législation comparée, Paris, 2003, s. 583-587.